

ԱՆԱԾԻՏ

Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՓԱ. ՏԱՐԻ 1909

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ—ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ԹԻԻ 7-8.

Դ Է Մ Գ Ե Ր

Շ Ի Ր Վ Ա Ն Զ Ա Դ Է

Ահա՛ գրագետ մը,
որ իր գործին ընդար-
ձակութեամբն ու տու-
կունութեամբը, իր
յղացմանց և արտա-
յայտութեան զօրու-
թեամբն ու կենդա-
նութեամբը, գրակա-
նութեան զերին և
խնկութեան մասին իր
ունեցած բարձր ու
անկասկածաբար ըմբռնուածովը,
լիովին արժանի է
« վարպետ » պատ-
ուանունին:

Ուսումնասիրութիւն
մը չէ որ կ'ուզեն հոս
փորձել Աբովշի հե-
ղինակին ամբողջա-
կան գործունէութեան
վրայ: Հատոր մը հա-
զիւ պիտի բաւէր
խղճմամբովն ու ման-
րամանորէն վերլու-
ծելու համար բազմա-

Շ Ի Ր Վ Ա Ն Զ Ա Դ Է (1897)

ձեւ ու ա՛յնքան տե-
սակէտով թելադրիչ
ու շահեկան արտադ-
րութիւնն այդ բեղ-
մնաւոր ու յոբնածիր
մատենագրին: Կը
ցանկամ միայն քանի
մը մեծ գծերով ուր-
ուադրել պատճառնե-
րը այն խոր չար-
գանքին զոր երկար
ատենէ ի վեր կը տա-
ծեն զէպ ի ճիւղլան-
ղաղէի գործը, մի՛ն՝
սպաւնով ապկէս՝ մեր
հին ու նոր գրակա-
նութեան ամենէն ա-
մուր ու հարուստ
կոթողներէն:

* * *

Ինչ որ զլիաւորա-
պէս կը բնորոշէ այդ
գործն իմ աչքիս, անոր

« առարկայականություն » է (objectivité) : Ոչ մեկ հայ գրադէտ կը ճանչնամ որ այդ յատկութիւնը ունեցած ըլլայ Երիվանդադէի չափ : Արդեան բանաստեղծ էր , ինչպէս և բանաստեղծ է , ու մեծ նախաստեղծ , Աւետիս Անարոնեանը : Բաժի՞քի ու Մերենց պալատըրդ վկայատաններ էին , տարեւտի միջոցով քանի մը որոշ զգալաբաններու տարածումը իրենց նպատակ ունեցող . Աէօ , Մուրացյան , Թէպէտ տարբեր աշխարհայեացքով՝ նմանապէս փրփականտիսթ-վիպասաններ են : Վ. Փափաղեան ու Զօհրապ իրապաշտ գրականութեան հոյակապ էջեր արտայայտած են , բայց իրենց անձնական խառնուրդները , իրենց եւլ իր սէշերով , ատելութիւններով , ճաշակներով շեշտուած ու ցայտուն կ'երեւայ ու կը տիրէ ատենց մէջ :

Հուռ եմ անշուշտ գրականութեան մէջ անձնական խառնուածքին տիրապետումը պակասութիւն ճը նկատելի . ասիկա՞ տաղանդի ուրիշ տեսակ մըն է պարզապէս . և արուեստի մէջ կենանի , ու գեղեցիկ գործեր արտադրելու համար , էականը՝ տաղանդին տեսակը չէ . այլ նոյն ինքն տաղանդը : Կան իսկ ճիւղեր ու նիւթեր որոնց համար անձնական խառնուածքը աւելի նպաստաւոր է : Ինչ որ կ'ազնեմ ծառանիշը ընել , այն է որ Երիվանդադէ ունի տաղանդի « առարկայական » անունով ճանչցուած տեսակը : Երիվանդադէ մեր ամենէն իսկական « իրապաշտն » է :

Ու ընդգրկուած սիրտեմի ճը արդիւնքը , նոյնատեսակ եւրպացի վարպետներէ կրուած աղբիւրութեան ճը հետեւանքը չէ ըսկ ասիկա Երիվանդադէի մէջ , այլ ամէն բանէ առաջ՝ խառնուածքի բնածին բերումը՝ նմանօրինակ խառնուածքով եւրպական մեծ գրաշէտներու , ճանաւորապէս ռուս վարպետներուն ռուսաւորութեանքը զօրացած ու զարգացած : Անձնական սրամարդութիւններ , որոշ աշխարհայեացք ճը , տիրական նախախորթիւններ չեն բռնապետեր Երիվանդադէի գործին մէջ և կեանքի պատկերացումը չեն գունաւորեր հեղինակին եւին գոյութիւն . այդ գործին մէջ , կեանքը՝ ինչպէս որ է , թուրպան ու հոկասական , ինչ ցումայ հարազատօրէն : Հեղինակին անձը կը Թաքի հոն իր ստերծած բաղմաթիւ ճարտիկին տիպարներուն մէջ , իրարմէ անհունապէս տարբեր և որոնց իւրաքանչիւրը իր սուրբ կեանքով կ'ապրէ , իր անձնական խառնուածքն ու աշխարհայեացքն ունի :

Անշուշտ բացարձակ անանձնականութիւնն ան-

հար է . իսկ մերենական օրինակութիւնը արտաքին կեանքին , հեղինակին ծած՝ անձնական ուրոյն հոգեբանութեան ճը և աշխարհայեացքի ճը բացաւականութիւնը՝ կը յանգին յուսանալարական արտայայտութեան ճը , որ արուեստ չի կրնար համարուիլ : Ուշադիր ընթերցողը ճը նկատէ , ռուսաւորութիւնը Երիվանդադէի գործը իր անորոշութեան մէջ , որ այնտեղ կան քանի մը ընդհանուր գծեր , հեղինակին հոգեկան ձգտումները ճառնող . զգուսնք կեղծիքէն , խարդախութենէն , իմաստակութենէն , կոպիտ շահահաւորութենէն , պայմանազրամոլութենէն , կեղեքումէն , խոր գիտութիւն դէպ ի ընկճուածներն ու ղրծբաղդները , դէպ ի բնութեան և ընկերութեան անարարութեանց գոհերը , սէր՝ ամէն բանի որ բնականօրէն գեղեցիկ է ու մաքուր : Բայց ասոնք կ'արտայայտին գործէն իբր անոր գերաբոյն բուժմունքը , հեղինակը ատենք իբր սկզբունքներ , վարպետութիւններ Գրեշէւ-ձգտում չէ ունեցած երբէք . ու ճանաւանդ երբէք այդ զգացումներն ընթերցողին ներշնչելու կանխարջ միտումը ճը համոճատ չէ որ նկարած է իր տիպարները , անկողմնակալ է ամենուն համար : Հոգեբան դիտող՝ ամէն բանէ առաջ , կը ճանէ իր անձնաւորութեանց ճարթին մէջ , և պահ ճը անոնց կեանքով կ'ապրէ , անոնց իւրաքանչիւրին հոգին կը հագնէ , — լաւագոյն պայճանը իրովին կենդանի դարձնելու ճարտիկին տիպարներու պատկերացումը : Ամենէն համակրելի տիպարը իր տկարութիւններէն չի մերկանար հոն , ամենէն պոգալին՝ իր բացատրիչ , մերթ չքմեղացուցիչ տարբերովը կ'երեւայ . ամենքն ալ իրենց նկարագրին տրամաբանութիւնը , իրենց հոգեբանութեան ճակատազրական անհրաժեշտութիւնը , կը կրեն անձնորոշ վրայ . սեփ-ան ու ճեփ-ճեփմակ հոգեկոյն չեն որ կ'անցնին այդ գործին մէջ , այլ Գրեշէւ , խառնուրդներ բարիի և չարի , համակրելի՝ երբ բարիին չափը գերակշիռ է , ատելի՝ երբ չարն է տիրապետող :

Մայրաքիղ . արտասովոր տիպարներ շատ պէտք չէ փնտռել այդ գործին : Ատիկա ռոմանթիզմի յատուկ գիծ մըն է , էականապէս « բանական » խառնուածքներուն ճնունը : Երիվանդադէ , իբր մըշմարիտ իրապաշտ , — ինչպէս էին և բուն գասականներն ընդհանրապէս , — ցոյց կուտայ գլխաւորապէս սովորական ճարտիկը , այսինքն Մարգը իր ընդհանրութեան մէջ , սովորական ամենօրեայ Կեանքը , միշտ նոյնը ու՝ անսնկ գիտացողն համար՝ միշտ նոր :

Գարձակ՝ իբր ճշմարիտ իրապաշտ , Երիվանդադէ

երբէք չէ գացած մինչեւ «բնապաշտ» կտրուած զորուցին ծայրայեղութիւնը: Բնապաշտները տեսակ մը հակազարմ առնանքիկներ եղան. քանի որ կեանքի տգիշ և աղտոտ կողմերն ի վեր հանելու ճանաւար ձգտում մը ցոյց կուտային, ինչպէս ռոմանթիկները կը նախասիրէին մարդուն մէջ զսեքը նկատել: Երկրմեղադէ առանց կեանքն ու մարդը իրականէն աւելի գեղեցիկ ցոյց տալու նկրտող ո՛ր է ճիգի, խուսափած է նաեւ տեսակ մը վատառողջ յամառութեամբ կեանքի աղբիւններուն նկարագրութեան մէջ յամենալէ, որ մերթ՝ ընապաշտներէ ոճանց ծօտ՝ պոռնկագրութեան ծօտեցած է. Երկրմեղադէի գործը էականութիւն առողջ է. առանց բարոյախօս ըլլալու, բարոյախօսիչն ու շինիչ է այդ գործը:

Հասկանալի է որ այսպիսի խառնուածք մը և այսպիսի գեղեցիկագիտական ուղղութիւն մը ունենալով, Երկրմեղադէ յաջողած ըլլայ Թատրերգութեան մէջ: Թատրերգութիւնը գրականութեան այն ճիւղն է ուր անանձնականութիւնը անհրաժեշտ է: Որովհետեւ հայկական ցեղը աւելի անձնական խառնուածքներ տալու հակամիտ է. անոր համար է որ մեր հին ու նոր գրականութեան մէջ քնարերգութիւնը՝ արձակ ու ոտանաւոր՝ շատ հարուստ է եղած, իսկ Թատրերգական ճիւղը՝ նորինաց մէջ անգոյ, իսկ այժմ ամենէն քիչ ճշարտաճանրէն մին: Հայերը՝ իսկապէս երկու Թատրերգակ միայն ունին. Սունդուկեանցը և Երկրմեղադէն. Երկրմեղադէ շարունակած. ընդգայնած և կատարելագործած է ինչ որ Սունդուկեանց ըսկուած էր:

Հասկանալի է նաև որ, այս ձեւով ըմբռնուած գործ մը ըլլայ ճեմապէս այլապէս: Ոչ այն մեծ ալլազանութիւնը ճիւղի և ձեւի, որով տեսակ մը գրագէտներ կարող եղած են քնարերգութեան ինչպէս վիշապներգութեան, Թատրերգութեան ինչպէս երգիծանքի, հաւատարմութեան կենդանի և հոգի էջեր արտադրել, — այլազանութիւն որուն գերազույց վարպետը գերմարդկային Կէօթէն է: Երկրմեղադէի այլազանութիւնը իր նկարած միջավայրերուն ու տիպարներուն ճիշտ տարանմանութեան մէջ կը կայանայ. Հրդեհն Նաւթափռութեամբ պատմելու մըն է Բագրիկ նաւթարդածներէ բանաւորներու կեանքէն: Դժբախտաբար Յէւթափռութեան « գործի մարդը » հոգին ու բարբերը կը նկարագրէ: Նախա, մեծ վէպ, ժողովրդի գոեհիկ խաւերու, արհեստաւորներու կեանքէ. սիրուն պարկեշտ կին մը որ զոհ կը դառնայ սնանդութեան,

ճնոյնիւրու բռնակալութեան և ամուսնոյն վաղեմութեան: Սը. Լէւ. սիրային հոգեբանութեան ու սամախարութեան. Խնամար, ժամանակակից պուրժուա Հայու բարբեր. Նուրէշ Մէլը. մերթաւյն ճոտածող հայ երիտասարդներու կեանքէն. Արաբքէ. վէպ ուր կ'արծարծուի ապահարգանքի հարցը. Յաւնաւաւ, վէպ Պարսիկներու կեանքէն. Տառնաճիւղ Գալի աշգոյ, տաճանակիր աքսորեալի մը պատմութիւնը. Թաւափք Գալի, պատկեր ուր ներկայացուած է հայ ծօր ծայրայեղ հաւան սիրտ կորստաբեր հետեւանքը որդւոյն համար. Զաւր Երաւել, մեծ վէպ հայ մտաւորականութեան կեանքէն. Խեղափռը, հոգեբանական պատմուածք հայ կնոջ կեանքէն: Նըշնիչ Արաբութեամբ, պատմելու հայ յեպարտականներու կեանքէն. Քառ, պատմուածք հայ ողջականներու կեանքէն. Արաբ Դիւթաւաւ, մեծ վէպ՝ հայ մատարական գործիչներու կեանքէն. Յաւթաբը, լուսնոտ դեռատի աղջկան մը եղբրական պատմութիւնը. Կալի, պատմուածք ուսանողներու կեանքէն. Քառ, ամենատաւար և ամենախորտար գործը հեղինակին, ուր նկարագրուած են հայ արդիւնաբերողը. հոգեւարականը, հայ. Թուրք և ռուս բռնութիւնները, հայ մտաւորականը, Թղթակից. բժիշկ, իրաւաբան, ճարտարագէտ, ևն. ինչպէս և ռուս, լեհացի, վրացի, Թուրք, լեզկի տիպարներ. հերոսուհին ռուս կին մըն է Հայու հետ ամուսնացած, ընդհարում ցեղային խառնուածքի, աշխարհայեացքի, սանդուկեանց տարբերութեան. Մէլաւի. վէպ, ծեր հարսնատի մը հետ ամուսնացած երիտասարդ կնոջ մը կեանքը. Արաբ, պատմութիւնը անբախտ, չյաջողած մարդու. Րաւի ցաւաղին տիպարի մը, որ երգչուհու մը կը սիրահարի, կ'ուզէ մեծ արուեստագէտ մ'ըլլալ և տիրանալ Թէ՛ իր սիրած էակին և Թէ՛ գեղարուեստական փառքի, բայց կը խորտակուի ճակատագրական անբաղդութեան մը և իր տիպարութեան բեռին տակ. Նաւթ, Թատրերգութիւն. երջանիկ ամուրի մը քայքայումը՝ կնոջ ամուսնութենէ առաջ գործած մէկ « յանցանքին » յանկարծական յայտնուումով. Ուլիք Իսախան, Թատրերգութիւն. կին մը որ իր կեանքի պաշտօնական ու աննկերական ընկերը կը լքէ՝ կենդանցելու համար իր սիրած անձին հետ. Պառնաւաւ, թատրերգութիւն. ողբերգական բաղնիք՝ փողապատ անխիղճ կեղեցիկ հօր մը և աղին պատուաւէր դստեր մը. Հաւթաբի ճիւղէն էր, պատմուածք հայ լեւոնականներու կեանքէն. Կալի, չյաջող-

ղած հայ հեղինակի ընտանեկան թշուառութիւնը։
Ջեֆերսոնի օգնութեամբ, հրեաներու կեանքէն։ Յէֆթերը,
պատմութեամբ հայ լրտեսի կեանքէն։ Աւեր-Նիլիէի լեռն,
թատրիքով թիւն հայ վաճառականներու կեանքէն։
Գրեթե ամբողջ, թատրիքով թիւն որ ծանօթ է Ան-
հիթի ընթերցողներուն։ Արեւիկայի, սիրային տաճար
մը, դեռ չներկայացուած է անտիպ։ Եւրոպայի,
կատարիկոսութիւն հայ «Էկապորտիստներու» ներու
կեանքէն, ռոմանտիկ անտիպ է դեռ չներկայացուած*։

Անցեալ տարի, Թիֆլիսի Գործ թերթը անար-
գարօրէն կը մեղադրէր Երվանդադէին թէ իր երկերը
միօրինակ են, պիտաւորապէս հայ պոետներէն
կեանքէն ներշնչուած, և մասնաւորապէս մասնաշիշ
կ'ընէր անոնց մէջ՝ Հայոց ազգային յեղափոխական
ներկայ կեանքին վերաբերող գրութեանց հետ պակասը
վերջերս, Թիֆլիսի Հորիզոնը, համակրութեամբ
խօսելով Անահիթի մէջ երեւցող Գրեթե ամբողջի մա-
սին, կ'ենթադրէր որ այդ դիտարկութեան արդիւնքն
եղած ըլլայ այս խաղը։ Նախ, մեղադրանքը
բացարձակապէս անհիմ էր։ Երվանդադէի գործը,
ինչպէս վերեւ յիշուած ամբողջական թուանքը ցոյց
կուտայ, ամենէն այլապէս են որ մեր մէջ երեւցած
ըլլայ։ յետոյ՝ նոյն իսկ եթէ Երվանդադէ իր գործին
երբեք նիւթ տաւած չըլլար մեր յեղափոխական կեան-
քը, անհաստ պիտի ըլլար ասիկա իրեն մեղադրելու
Վուպի անգղիս զրգաւած ընդ է. թէպէտ՝ օրինակի
համար՝ բանտարկեալ, չքանդակներ կեանքը նկարա-
գրելով չէ դրացունէ։ Բայց ճիշդ չէ Հորիզոնի են-
թադրութիւնը։ Գրեթե ամբողջը գրուած է Գործի յօդ-
ուածին երեսմէն տարի մը առաջ։ Թիֆլիս զրգաւած՝
ներկայացուելու համար, բայց կարելի չէ եղած
ներկայացնելու Երվանդադէ, իբր գրագետ մը որ. ո'չ

իրը ազգային գործիչ, իբր որոշ կուսակցութեան մը
գրօտակիր, այլ իբր հագեալ-գեղարուեստագետ,
պիտի նկարէր մեր ազգային-յեղափոխական կեանքի
ճշմամբը, հասկանալի է որ շատապիւր պէտք մը
չունէր այդ բարդ, դեռ տաք, շփոթ հոգեբանական
կացութեան հանդէպ. ու երբ ժամը եկած համարեց
այդ նիւթն ալ ձեռք առնելու, տուաւ պատկեր մը՝
առարկայական և անկողմնակալ՝ ուր հայ վարժա-
պետ-ազգայնէր, հայ ազգայնէր-յեղափոխականը,
հայ ընկերակարական-միջազգայնական-յեղափոխ-
ականը և հայ անիշխանականը նկարուած են հաւա-
տարմութեամբ, իրենց ճիշդ պատկերով, ամենքն ալ՝
իրենց տեսակէտով՝ որամտաբանական և ազնիւ, բայց
յուսաւ ըրելով տուածը և քառով՝ իրենց տարրերու-
թեանց բաղաւժով։ Այնտեղ կը պակսի միայն հայ
ընկերակարական-ազգայնէրը. — որ սակայն, աւագ,
շատ ուժեղ և շատ քառասուն դեր կատարեց։

Երվանդադէի ոճը պարզ է. բնական, յոտակ,
ճշգրիտ։ Քնարեղական խիզախ ուղացներով, նը-
կարչական հարուստ երանգներով, լեզուական նը-
բութիւններով չէ որ կը բնորոշուի ան. իր յատկանիշն
է ամբողջական, լիութեամբ, բնականութեամբ. կ'ար-
տայալէ, պարզօրէն և ամբողջապէս. ինչ որ
կ'ուզէ արտայայտել։ Ոչ մէկ աւելորդ գրգռ, ոչ մէկ
ճառագործութիւն։ Բայց և վայելուչ է ան և շնորհալի՝
երբ պէտք է։ Նկարագրութիւնները պատկերալից
են, փափուկ ու ժուլկալ պատկերներ, երբեք ան-
ճիշդ։ Հոգեբանական կացութեանց արտայայտիչ
կադրները՝ նրբերանգ, քնքուշ, առանց նրբամուլ-
թեան և անպէտ մանրամասնութեանց մէջ ինչպէս։
Լեզուն՝ ուր ժողովրդական տարրը տիրապետող է,
ոճին կենդանութեան կը նպաստէ ճեմապէս։

Ասոր համար է որ այդ ոճը ունի, ամենաբարձր
աստիճանով, յուզելու կարողութիւնը։ Երվանդադէի
զգայնութիւնը, թէպէտ երբեք ինքզինքը չէ ցուցա-
դրեր, չի փութր անհարկի կերպով, շատ խոր է և
անկեղծ։ Իր գործին մէջ կան էջեր, — ինչպէս՝ օրի-
նակի համար՝ Սեֆիլի մէկ քանի տեսարանները,
Յաւագը զմայելի վիպակն շատ մը կտորները, ու
մանաւանդ Արեւիկայ, բայց իսկ Երվանդադէի զուլ-
գործոցը, և մին մարդկային զրականութեան ամե-
նէն անմահ արտայայտութիւններէն։ — անհար է
կարգաւ առանց արտասուելու։

* *

Երեսուն տարիէն աւելի է որ Երվանդադէ իր

* Երվանդադէի գրութեանցներէն ուսուցիչն
Թարգմանուած են Հասկանալիները։

Նամուս, Օրհորդ Լիզա, Փաղմա և Անադ,
Ճանճահիճիճ քարի անցած, Թանգապիճ կապանք,
Արեւիկայի Խիւսիսեան, Յաւագար։

Արեւիկայի Փրանսերէն Թարգմանութիւնը լոյս
կը տեսնէ ի մօտոյ՝ Փարիզի մէջ։ Վերջին պա-
շտէն «Մշակ» կը հաղորդէ թէ ուսուցիչն անհա-
ճուհի Խիւսիսեան Գրիգորիանայ և Լիւսն Գրի-
գորիան ուսուցիչն կը Թարգմանեն Պատուի
Համարը, որ պիտի ներկայացուի Փենթերպոլիքի
Թատրոնին մէջ։ Նոյն խաղը Թարգմանուած է
նաեւ Փրանսերէնի և յոյս կայ ներկայացուի
փարիզեան Թատրոնի մը մէջ։

առաջին գործը հրատարակած է։ Բոլորելէ յետոյ հարուստ ու հզօր զրական գործունէութեան այդ երկար շրջանը, ուրախութեամբ կարելի է նկատել որ ան, իր տաղանդին լիալիր հասունութեան մէջ, աւելի առողջ և բեղուն քան երբեք, կը շարունակէ իր գործը և դեռ երկար ատեն կարող է շարունակել։ Այսպիսի գործիչի մը հանդէպ հայ ժողովուրդը պարտական է հանդիսաւոր ցոյցով մը իր յարգանքն ու երախտագիտութիւնը յայտնել։ Տարի մը առաջ, կովկասեան մէկ քանի շրջանակներու մէջ խօսք կար Շիրվանզադէի յոբելեանը տօնելու. բայց այդ ծրագիրը չիրականացաւ տակաւին։ Թերեւս ասոր պատճառ եղան այն լքումը, տիրութիւնը զոր հայ ազգին ցաւերով, վտաններով, սուգերով լեցուն կացութիւնը ձեռնէ շատերուն ազգած է։ Լքումը միշտ դատապարտելի է։ Իր բոլոր ցաւերուն ու սուգերուն մէջէն, հանդէպ բոլոր վտանգներուն, մեր ցեղը պարտաւոր է իր կենդանի եւ ուժեղ ըլլալն ապացուցանել ինքզինքին և ուրիշներուն. և ի՞նչ լաւագոյն առիթ այդ ապացուցը տալու քան՝ տօնելով իր ամենէն տաղանդաւոր ներկայացուցիչներէն մէկուն գործը՝ փառաւորել իր իսկ մտաւոր գործութեան, գեղարուեստական կարողութեան ճշտակենդան բեղունութիւնը։ Ծանկալի էր որ կովկասեան հայ մամուլը և Շիրվանզադէի ռուսահայ եղբայրակիցները, ընէին ինչ որ կարող են և պարտական են, փութացնելու համար Շիրվանզադէի յոբելեանին կատարումը։ Տաճկահայ հասարակութիւնը, որ՝ մանաւանդ Արեւելեան-Արմէնեան խումբին յաջողական պտուղէն ի վեր՝ Շիրվանզադէի բազմաթիւ Նիսցողներ կը հաշուէ իր ծոցին մէջ, անշուշտ ձեռն խանդավառութեամբ պիտի մասնակցի այդ զրական-ազգային տօնին, — և նոյն իսկ՝ եթէ մեր ռուսահայ եղբայրները եթէ չչտապեն սարբել յոբելեանը, կը վախճան որ Բրքանայ մտաւորականութիւնը անոր նախաձեռնութիւնը ինքն իսկ առնելու փորձուի։ Թող ուրեմն չուշանայ այլ ևս այն օրը, ուր հայական ձեռն ընտանիքը, իր ամէն զստակարի, զարօցի կամ աշխարհայեացքի ներկայացուցիչներով, պիտի հաւաքուի՝ մտաւոր խրախճանքի մը մէջ՝ տօնելու իր ամենէն փառաւոր զաւակներէն մէկը։

ԱՐԵՎԱԿ ԶՕԳԱՆԵԱՆ

Ճ Ա

Լուռ սենեակիդ մթնուձն անշուք
նստած է նա հակելով քեզ,
Ու տխրագին ու անշքուկ
նայում վերագ խեղճիկ մօր պէս։

Սէ իր աչքերն անհոն տրխուր՝
Ուր արցունքի հեղեղը կան՝
Քո նայելիս ժպտում են խոր
Ինչպէս հիւանդ արեւն աշնան։

Բայց ո՞վ է նա՝ այդ տրամագին
Մտերիմըդ խեղճ, անմանօթ...
Գուցէ քեզ շա՛տ կարօտ մի կին
Իր ըստեւրն է զրկել քեզ մօս...

Ներս անունն է մենութիւն,
Կենսեթիւ վերջին լուռ այցելուն,
Նոճու ըստեւր պիտի՝ հագնի նա
Ու գայ թեքւի շիրմիդ վերս։

* * *

Ծա՛նըր մի ձեռք քաշում է լուռ
Էութիւնըդ դէպի իրան,
Ծա՛նըր մի ձեռք՝ դէպի՝ ինձ մեկնած՝
Մի յաւերժող մեծ լրուութեան։

Ու չըզիտեմ ո՛ւր է քաշում
Ծա՛նը, հաստա՛տ պողպատի պէս...
Ներս հրգօր ծիրաններում
Ծըմլւում ենք կամքըս ու ես։

Հըսկայ մի գանկ տիեզերեան
Իր բերանից մթնաբոստեր
Փըշում է խուլ քամու նըման
Մի բառ երկար, թող չըշուկներ...

Ու լըսում եմ, լըսում, տխրում,
Չեմ հասկանում այդ բառն անձայն,
Մի՞նչ ծալում է, ծալում վըրաս
Թեւը մի խո՛ր յաւերժութեան...

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

Ժրնն